

Dr. Šime Peričić, znanstveni savjetnik u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Zadru, jedan je od ponajboljih poznavatelja povijesti Dalmacije 18. i 19. stoljeća, posebice gospodarske, iz koje je napisao veliki broj znanstvenih i stručnih radova. O tome nam najbolje govori i njegova najnovija knjiga *Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848.* koja je, u izdanju splitskog Književnog kruga, upravo izašla iz tiska, a nadati se je da će uskoro, u izdanju Matice hrvatske u Zadru, svijetlo dana ugledati i Peričićev najnovije djelo *Ekonomska povijest Dalmacije XVIII. i XIX. stoljeća.*

Peričićeva knjiga - *Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848.* - koja je uglavnom rađena na temelju izvorne arhivske građe, ima uvod i šest poglavlja s veoma dobrim rasporedom gradiva, što nas već na prvi pogled upućuje na zaključak da se radi o izuzetnom znalcu dalmatinske povijesno-gospodarske problematike. Na kraju slijedi zaključak na hrvatskom i engleskom jeziku, sedam podacima veoma bogatih tabelarnih priloga, popis izvora i literatura, te kazalo osobnih imena i povijesno-zemljopisnih pojmova. Osvrćući se na relativno skromne rezultate hrvatske historiografije o dalmatinskoj povijesti, posebice gospodarskoj, u prvoj polovici 19. stoljeća, autor u »Uvodu« (str. 5-7) upućuje na temeljni problem kojeg želi obraditi, a to je dalmatinsko gospodarstvo s kraja 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća, kako bi se i to dosta tamno razdoblje gospodarske povijesti Dalmacije unijelo više svijetla.

U prvom dijelu - »Površina, tlo, stanovništvo« (str. 9-13) - pisac sažeto iznosi osnovne podatke o klimi, tlu, površini Dalmacije i broju njezinog pučanstva, a u drugom, »Prvobitna proizvodnja« (str. 15-77), opširno govori o poljoprivredi, šumarstvu, ribarstvu, proizvodnji morske soli i rudarstvu. U sklopu poljodjelstva posebno raspravlja o posjedovnim odnosima, posjedovnoj strukturi, travarini, javnim službama i poljoprivrednoj proizvodnji unutar koje obrađuje: vinogradarstvo, vinarstvo, maslinarstvo, mjarstvo, voćarstvo, pčelarstvo, svilogojstvo i na kraju govori o poduzetim agro-tehničkim mjerama, najčešće od strane države, kojima je cilj bio unapređenje poljodjelske proizvodnje u pokrajini. Nakon tog govori ukratko o šumarstvu i ribarstvu, gdje posebice obrađuje morskari ribolov, ulov koralja, ulov ribe, ulov spužava, kamenica, slatkovodni ribolov i broj ribara, te o proizvodnji morske soli i rudarstvu (ugljen, paklina, željezo, mramor).

U trećem dijelu - »Zanatstvo, manufaktura i industrija« (str. 79-114) - autor piše o preradi, zanatstvu i pokušajima manufakturne proizvodnje u Dalmaciji, a posebice o proizvodnji tekstila (platnare, suknare, svilare, konopare), preradi kože, bojadisaonicama, proizvodnji keramike, stakla i drugog građevinskog materijala, kemijskoj preradi, preradi metala, drva, duhana, prehrani, proizvodnji alkoholnih pića, grafičkom obrtu i drugim oblicima preradaivačke radinosti. U četvrtom dijelu, »Pomorstvo i trgovina« (115-139), autor je obradio onovremenu brodogradnju (podjela rada, opskrba sirovinama i materijalom), brodarstvo (broj brodova, plovidba) i trgovinu u sklopu koje posebice govori o prometu, sputavanju trgovine (turske karavane, karantena), te unutrašnjoj i vanjskoj trgovini (izvoz, uvoz, provoz, vrijednost prometane robe). U petom dijelu, »Neki elementi gospodarstva pokrajine« (str. 141-145), pisac sažeto raspravlja o mjerama, novcu, cijinama, vrijednosti nadnice, novčarstvu, kapitalu, lihvarstvu, odnosu grad-selo, porezima i pojavi radničke klase, dok u šestom dijelu, »Zaključak« (str. 147-148), donosi samo kratak zaključak.

»Budući da u hrvatskoj povijesnoj znanosti« - kako ističe recenzent knjige prof. dr. Stijepo Obad - »nije bilo cjelovita prikaza gospodarskih problema konca 18. i prve polovice 19. stoljeća, dr. Šime Peričić dopunskim je istraživanjima, uglavnom arhivske građe, popunio mnoge praznine i tako dao cjelovitu sliku stanja i tendencija razvoja dalmatinskog gospodarstva u razmatranom razdoblju. Autor je utvrdio uzročno-posljedične veze koje su dovele do nerazvijenosti gradske i seoske privrede, koja je pretežno imala agrarno obilježje s nerazriješenim kolonatskim i kmetским odnosima na selu i slabo razvijenim obrtom, manufakturom i trgovinom u gradu. Ovako obrađena gospodarska struktura i društveni sustav stanovništva omogućava bolje razumijevanje pripreme faze narodnog preporoda i integracijskih procesa u dalmatinskom društvu, osobito njegovu gradskom dijelu.

Na temelju rezultata historiografije i vlastitih dostignuća autor je došao do novih spoznaja, zahvaljujući suvremenim metodama istraživanja, te doprinio boljem poznavanju nekih privrednih grana i cjelokupna gospodarstva tog doba u Dalmaciji. U cjelini uzevši Peričićeva djela vrijedan je prinos budućoj ekonomskoj sintezi Dalmacije i Hrvatske, koje

nažalost još nema.« Pored mišljenja recenzenta, s kojim se u cijelosti slažemo, na kraju treba posebice naglasiti da najnovija knjiga dr. Sime Perišića - *Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848.* - koja se, uz uvažavanje najnovijih rezultata hrvatske historiografije, prvenstveno temelji na izvornoj arhivskoj građi, u čemu je njena najveća vrijednost, predstavlja izuzetno vrijedno dijelo koje je popunilo značajnu prazninu u dalmatinskoj gospodarskoj povijesti prve polovice 19. stoljeća i tako omogućilo bolje i lakše razumijevanje kasnijih nacionalno-integracijskih procesa u vrijeme hrvatskog narodnog preproda u Dalmaciji.

Marjan Diklić

I. D E A K: DER K. (u) K. OFFIZIER 1848-1918,
Böhlau Verlag, Wien, Köln, Weimar, 1991, 333.

O nekadašnjim dinastičkim, ili s druge strane republikanskim vojskama i njihovim časničkim korpusima napisano je do sada mnoštvo većih ili manjih djela. Namjera ove knjige, mađarskog historičara Istvana Deaka (od 1990. godine člana Ugarske akademije znanosti) bila je, pored ostalog, odrediti mjesto časničkom sloju ili kasti Habsburške (od 1867. dvojne, Austro-Ugarske) monarhije, unutar velike obitelji tadašnjih evropskih vojski i njihovih časničkih korpusa (knjiga je prvi puta objavljena na engleskom: *Beyond Nationalism. A Social and Political History of the Habsburg Officer Corps 1848-1918*, Oxford University Press, 1990).

Vojska je bila, zahvaljujući svojoj izrazitoj prisutnosti u svim zemljama Habsburške monarhije, njezina najznačajnija ustanova, a časnici, njezin živčani centar i duh vojske, poistovjećivali su se (identificirali) s njom. Za svakog časnika, unatoč različitom etničkom porijeklu, bilo je izvršavanje dužnosti prema Monarhiji najviša obaveza. Duboka povezanost časnika i vladara proizlazila je pak iz činjenice da su mu se zaklinjali na osobnu vjernost.

Cilj je autora bio istražiti socijalno i etničko porijeklo časnika, razloge njihovog stupanja u vojsku, njihov odgoj i obrazovanje, ideologiju (kodeks časti), stil života, njihove posebne navike, ulogu u politici, kulturi i društvu, razvoj časničkog sloja (korpusa) između 1848. i 1918. godine, veze časnika s civilnim vlastima, njihovu odgovornost za postojanje i slom Monarhije i konačno, njihov upliv na povijest istočne srednje Europe nakon 1918. godine.

U svojim istraživanjima Deak se oslanjao na podatke o nešto više od 1000 časnika (poručnika) iz godina 1870. i 1900. kojima je pokrio cijelo istraživanje obuhvaćeno vremensko razdoblje. Služio se mnogobrojnim objavljenim memoarima, te arhivskom građom (među ostalim i vojnim sudskim protokolima, te tzv. Conduite listama s ocjenama pretpostavljenih o vladanju pojedinog časnika i Qualifikations listama, s podacima o osposobljenosti svakog časnika i njegovim sposobnostima).

Posebnu pažnju Deak je obratio promjenama u socijalnoj strukturi časničkog sloja, koji je u početku bio kasta aristokrata, plemića, da bi se pred kraj njegovog postojanja sastojao pretežno od pripadnika građana, nižeg društvenog podrijetla, među kojima je bio iznenađujuće velik broj Židova.

Habsburška monarhija prikazana je kao dosljedan i uspješan pošivalac etničke i vjerske tolerancije, iako su u njoj živjeli pripadnici devet velikih nacija i skoro isto toliko vjeroispovjesti. Ističe da je Monarhija, unatoč rastu nacionalizma, za svoga postojnja uspjela sačuvati etnički i vjerski mir u svojim granicama. Kraj habsburške mnogonacionalne vojske 1918. značio je, navodi se dalje, i kraj vjerske i etničke tolerancije u srednjoj i istočnoj srednjoj Europi.

Knjiga je podijeljena na uvodno i još jedanaest poglavlja. U uvodnom poglavlju autor daje neke napomene o habsburškoj dinastiji i njenim narodima, o činovima i titulama u habsburškoj vojsci, o organizaciji i strukturi zapovijedanja, te o arhivskoj građi i metodi kojom se služio pri istraživanjima.

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVLJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

VOL. 26

Z A G R E B

1993.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR:

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Za izdavača
Ivo Goldstein

Priprema za tisak
Hrvoje Stančić

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.